

Grzegorz Białuński

Elementy życia gospodarczego Lecu (Giżycka) w XVI-XVII wieku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 547-552

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Białuński

Elementy życia gospodarczego Lecu (Giżycka) w XVI—XVII wieku

Lec powstał przy zamku krzyżackim, zwanym w źródłach „Loetzen” (Loetzenburg). Wieś lokowana przy zamku (1475) otrzymała nazwę „Nowa Wieś” (Neuendorf); już jednak w XVI w. zwano ją „Leczen”. Należała do komturstwa pokarmińskiego, przez krótki okres do komturstwa ryńskiego (1393—1399, 1418—1422). Na zamku w Lecu mieściła się siedziba prokuratorii, a po 1525 r. starostwa, należącego do Prus Dolnych (Natangii). Miasteczkiem został Lec w drugiej połowie XVI w. (ok. 1573 r.), miastem w roku 1612.

Badania nad gospodarką małych miast Prus Książęcych nie przedstawiają się imponująco. Rozwojem miast zajmowali się Thomas Lewerenz oraz Wilhelm Krimpenfort, głównie pod kątem posiadanej ziemi i wielkości osad¹. Michael North przebadał związek gospodarki miasta z domeną na przykładzie Ostródy i Działdowa². Rozwój gospodarczy Pasymia był przedmiotem pracy Georga Michelsa³. Małych miasteczek dotyczą też ustalenia Jerzego Skibińskiego⁴. Bardzo ogólnie o sprawach gospodarczych traktują poszczególne monografie miast Prus Książęcych, i to zarówno polskie, jak i niemieckie⁵. O gospodarce Lecu pisał Helmuth Meye w *Die Einwohner des „Dorfes” und des „Stadtleins” Lötzen vor der Erhebung zur Stadt*⁶ oraz Ernst Trincker w kronice miasta⁷.

Podstawą źródłową rozważań są rejestry rachunkowe z lat 1506—1513, lista podatkowa z 1539 r., rejestry kontrybucyjne z 1563 i 1566 r., wizytacja kościelna z 1579 r., rachunki urzędu leckiego z 1600 r., ponadto przywileje lokacyjne Nowej Wsi (1475)

1 T. Lewerenz, *Die Grossenentwicklung der Kleinstädte in Ost- und Westpreussen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*, Marburg/Lahn 1976; W. Krimpenfort, *Der Grundbesitz der Landstädte Herzogtums Preussen. Geschichte, Wirtschaft, Recht, Sozialordnung*, Marburg/Lahn 1979.

2 M. North, *Miasto, domena i okolice w Prusach Książęcych (na przykładzie miasta i domeny Ostróda w XVI i XVII w.)*, *Zapiski Historyczne*, 1987, t. 52, z. 1, ss. 69—77; tenże, *Die Amtwirtschafte von Osterode und Soldau. Vergleichende Untersuchungen zur Wirtschaft im Frühmodernen Staat am Beispiel des Herzogtums Preussen in der zweiten Hälfte des 16. und der ersten Hälfte des 17. Jhr.*, Berlin 1982.

3 G. Michels, *Zur Wirtschaftsentwicklung von Passenheim im Ordensland und Herzogtum Preussen bis 1619*, Lüneburg 1988.

4 J. Skibiński, *Walki społeczne w miastach dziedzicznych Prus Książęcych w XVII, XVIII wieku*, *Rocznik Olsztyński*, 1972, t. 10, ss. 229—254.

5 Por. *Giżycko. Z dziejów miasta i okolic*, Olsztyn 1983. Gospodarki dotyczą s. 87 i n.

6 Pracy zamieszczonej w *Lötzener Zeitung*, Beilage „Aus der Heimat” (dalej: *Aus der Heimat*), 1938. W niniejszym artykule korzystam z przedruku zamieszczonego w: *Lötzener Fragmente. Nachrichten aus verlorenen Quellen 1700—1900* (dalej: LF), von R. Heling, Hamburg 1976, ss. 29—46. Por. też H. Meye, *Die Entwicklung Lötzens zur Stadt und sein Privilegium*, *Aus der Heimat*, 1934.

7 E. Trincker, *Chronik der Gemeinde Lötzen*, Lötzen 1912. Tutaj zamieszczony został przywilej lokacyjny miasta z 1612 r. Podstawowe informacje o Lecu zob. E. Keyser, *Deutsches Städtebuch. Handbuch städtischer Geschichte*, Berlin-Stuttgart 1939, s. 79.

i miasta Lötzen (Lec 1612) oraz księgi kościelne Lecu (od 1655), a także lista lenników na prawie magdeburskim z 1664 r. Większość wymienionych materiałów opublikowana została z serii „Sonderschriften” pt. *Lötzenscher Fragmente*⁸. Źródła te zostały uzupełnione danymi zawartymi w mikrofilmach z Etats Ministerium z tzw. archiwum królewieckiego⁹.

Nowa Wieś według dokumentu lokacyjnego, wystawionego przez Bernharda von Balzhofen komtura pokarmińskiego, otrzymała 60 łanów, w tym las, łąki, bagna, zarośla, krzewy i pastwiska. Za każdy łan mieszkańcy byli zobowiązani do płacenia podatku w wysokości pół grzywny rocznie¹⁰. Zwolnieni z niego byli sołtys (Starusten) z 6 łanów i proboszcz z 4 łanów. Z listy podatkowej roku 1508/1509 wynika, że oprócz nich ziemię (5 łanów) posiadali trzej karczmarze (dwóch po 2 łany i trzeci 1 łan), 19 chłopów (Bauern) gospodarujących na 42 łanach (14 chłopów po 2 łany, 1 chłop tylko 1 łan, 4 gospodarzy — Greger, Nicolae, Climcke, Suffal — posiadało po 4 łany)¹¹. Rok później gospodarzyło na tych łanach tylko 16 chłopów (11 na 2 łanach i 5 na 4 łanach), 8 łanów leżało odłogiem. Po dwóch latach (1512) przybyły jeszcze 4 puste łany, a we wsi gospodarzyło 14 chłopów¹². W 1539 r. nie było już odłogów; we wsi mieszkało 27 gospodarzy z sołtysem i karczmarzami. Z czynszu zwolnieni byli nadal proboszcz i sołtys (w sumie 10 łanów) oraz karczmarz Czepnigk (2 łany), pozostali płacili ciągle pół grzywny za łan. Podatek z 1539 r. nosił nazwę „Nacht”, liczony był od bydła (1 krowa = 1 Nacht = 2 szylingi)¹³. Na jego podstawie można odtworzyć przybliżony stan hodowli zwierząt. W Lecu wartość podatku wahała się od 5 do 25 Nacht (karczmarz Skupi)¹⁴. U bogatych chłopów stado mogło więc liczyć około 20 sztuk bydła, gdyż wliczano w ten podatek także inne zwierzęta (np. świnia = 1/2 Nacht, koń = 1 Nacht). Wartość podatku wynosiła najczęściej od 9 do 11 Nacht. Według tej listy podatkowej w Lecu mieszkało 4 zagrodników (Gärtner) i komorników (Instleute). W 1563 r. występowało już 15 zagrodników, a w 1566 r. — 30. Każdy z nich posiadał 1/2 morgi ziemi i płacił 5 groszy podatku¹⁵.

Miasteczko „Leczen” posiadało w 1573 r. 35 łanów ziemi oraz 4 łany lasu, nie licząc 4 łanów kościelnych i 6 łanów karczmarzy¹⁶. W 1579 r. ziemię w miasteczku posiadało 39 mieszczan, 3 karczmarzy i proboszcz, w większości po 1 łanie, jedynie proboszcz 4 łany oraz karczmarze i czterej mieszczanie po 2 łany. Przy miasteczku nadal istniała wieś z 20 łanami, na których w 1579 r. gospodarzyło 13 chłopów, w tym dwóch z nich posiadało także łany miejskie. Największe gospodarstwo miał Woyt (4 łany)¹⁷. W roku 1595 Lec (wieś i miasteczko) liczył 64 łany i 4 morgi¹⁸. Pięć lat później ziemię w miasteczku posiadały 33 osoby — łącznie 41 łanów i 8 morgów. Zmniejszyła się liczba mieszczan z małym arealem ziemi, nastąpiła też pewna koncentracja ziemi w ręku bogatych mieszczan, np. Christoff Schmitner był właścicielem 5 łanów¹⁹. Wieś posiadała około 23 łanów, w tym 4 proboszcza i 6 sołeckich. Na pozostałych 13 łanach gospodarzyło 10 chłopów, wieś nadal zobowiązana była do szarwarku na rzecz zamku, czego wymagał od niej przywilej lokacyjny²⁰.

8 Por. przyp. 6.

9 Mikrofilmy Etats Ministerium (dalej: EM) 92a2 w Archiwum Państwowym w Olsztynie, nr 6707.

10 LF, s. 17. Podatek płacony był co roku w dniu św. Marcina (11 listopada).

11 Ibidem, s. 23, 31 i n.

12 Ibidem, s. 32 i n.

13 Por. G. Michels, op. cit., s. 105. Podatek ten występował w latach 1538—1543, w Pasymiu np. w 1540 r.

14 LF, s. 36.

15 Ibidem, s. 37. Leczen w 1566 r. zostało określone jako miasteczko (Stadtlein). Widocznie już wówczas spetniało niektóre funkcje miejskie.

16 Ibidem, s. 34, 38; por. *Giżycko*, s. 85.

17 LF, s. 38 i n.

18 Ibidem, s. 22.

19 Ibidem, s. 40.

20 Ibidem, s. 17, 41 i n. Szarwark wynosił 14 dni w roku. O dziejach i rozwoju folwarku i domeny zob. H. Meye, *Zur Geschichte der ehemaligen Amtsvorwerke von Lötzen*, Aus der Heimat, 1937.

Po lokacji miasta w 1612 r. włączono w jego obszar resztę areалу Nowej Wsi i dodatkowo 10 łanów boru przy wsi Jeziorowskie w Puszczy Boreckiej²¹. W XVII w. posiadłości miasta uległy powiększeniu w latach 1662—1663; liczyły one już 201 łanów i 10 morgów²². Lec był miastem rolniczym (Landstadt), w którym ponad połowa mieszkańców utrzymywała się z zajęć związanych z uprawą roli²³. W XVII w. postępowała prawdopodobnie agraryzacja miasta, za czym przemawia wzrost gruntów uprawnych miasta. Widoczna była nadal pewna koncentracja ziemi w ręku poszczególnych mieszczan, stąd nie wiadomo, czy nastąpił wzrost rolniczego zatrudnienia mieszczan. Problem agraryzacji wymaga więc dalszych, szczegółowych badań.

Listy podatkowe wykazują, że w Lecu uprawiano głównie zboża: żyto, pszenicę, owies. W latach 1506—1507 za 4 łany powinni byli chłopci odstawić 1 miarkę żyta i tyleż pszenicy, w sumie wieś oddała 7 1/2 miarki żyta i 8 miarek pszenicy²⁴. Ponadto karczmarzowa Symanische musiała oddać 4 miarki owsa i 4 kapłony. Podobnie przedstawiały się podatki w następnych latach. W 1600 r. z jednego łanu trzeba było odstawić 1/4 miarki pszenicy i żyta; łącznie dostarczono 3 1/4 miarki pszenicy i 3 1/2 miarki żyta²⁵.

Początkowo w Nowej Wsi nie było oddzielnego zawodu rzemieślnika. Każdy chłop pracował na roli, tylko dodatkowym zajęciem stawało się wykorzystanie posiadanych wyjątkowych zdolności w określonej dziedzinie, np. w kuśnierstwie, krawiectwie itp. Taki chłop szybko stawał się głównym producentem w tej specjalności we wsi. Wówczas też zapewne otrzymywał nazwisko od wykonywanego zawodu — „Kurschner” (1506)²⁶, „Sdun”. Z czasem przybywało osób specjalizujących się w rzemiośle — „Schneider”, „Schuster” (1539), choć nadal zajmowały się one własnymi gospodarstwami²⁷. W 1566 r. było we wsi 17 rzemieślników płacących po 10 groszy podatku. Po lokacji miasteczka stali się oni najprawdopodobniej zawodowymi rzemieślnikami, bez obciążenia pracą na roli. Jedynym źródłem utrzymania stało się dla nich rzemiosło. Potwierdza to lista wizytacji kościelnej z 1579 r., na której znajdowało się 8 rzemieślników już bez ziemi, np. „Bednars”²⁸. Powstały kolejne cechy — najpierw szewców (1610), potem krawców (1612), piekarzy (1616)²⁹, następnie jeszcze kuśnierzy, sukienników i garncarzy³⁰. Cechy znacznie utrudniały dopływ nowych rzemieślników. Aby zostać, przykładowo, szewcem, należało terminować dwa lata na czeladnika, potem jeszcze rok nauki i egzamin polegający na wykonaniu pary obuwia rybackiego, męskiego i damskiego³¹. Wkrótce wprowadzono też kolejne utrudnienia, tzw. Wanderjahre, czyli roczną wędrowną czeladnika w celu przyczczenia się do zawodu³². W rejonie jednej mili od Lecu nikt nie mógł wyrabiać produktów wytwarzanych przez rzemieślników leckich³³.

21 *Giżycko*, s. 86. O lesie tym pisał także H. Meye, *Der Kämmereiwald der Stadt Lötzen bei Seehausen, Kr. Angerburg*, Aus der Heimat, 1934.

22 Za J. Skibińskim, op. cit., s. 230 i n., tabela: *Własność ziemska miast pruskich z lat 1662—63*. Trincker jednak podaje, że w 1692 r. Lec miał 76 łanów i 2 morgi, op. cit., s. 53. Średnio na jedno miasto w Prusach Książęcych (w drugiej połowie XVII w.) przypadło 507 łanów posiadłości ziemskich, por. *Historia Pomorza*, pod red. G. Labudy, t. 2, cz. 2, Poznań 1984, s. 399. O powiększeniu areалу ziemi miejskiej świadczą też zapiski z EM 92a2 (41—46) z lat 1649—1655 o nadaniach kolejnych wolnych łanów.

23 M. North, *Miasto*, s. 75 i n.

24 LF, s. 30.

25 Ibidem, s. 41.

26 Ibidem, s. 30 i n.

27 Ibidem, s. 36.

28 Ibidem, s. 19. Nadal jednak wśród pozostałych mieszczan i chłopów występowały nazwiska wskazujące na ich czynności rzemieślnicze (lub takie pochodzenie) np. „Sdun”, „Kuchars”.

29 E. Trincker, op. cit., s. 42 i n.

30 Ibidem, s. 50; por. *Giżycko*, s. 87.

31 E. Trincker, op. cit., s. 42.

32 Ibidem, s. 43.

33 *Giżycko*, s. 88. Dalszy rozwój rzemiosła zob. H. Meye, *Lötzen Handwerkerrollen*, Aus der Heimat, 1939.

Pierwszą karczmą poświadczoną w źródłach była karczma Szymona Brodńskiego w 1488 r.³⁴ W 1506 r. były już trzy gospody, które posiadali: Symanische (wdowa po Szymonie Brodńskim), Józef i Czyczke³⁵. Wszyscy oni posiadali dodatkowo ziemię — Józef 1 łan, pozostali po 2 łany. W dwanaście lat później powstały dalsze dwie karczmy — Jakuba Skupke (Skup) i Matza Gaffurta; obaj otrzymali równocześnie po 2 łany ziemi³⁶. Tyleż karczem było w 1539 r., ich właścicielami byli: Skupi (Jakub Skup), Czepnigk (przejął karczmę po Symanische, odtąd zwaną Capnikowizną)³⁷, Paweł, Brosienn i Czigky (Czyczke)³⁸. W 1563 r. było siedmiu karczmarzy: Skup, Zapnick, Raphael, Ziczke, Lux (Lukas?), Kaspar Steinbrecher (pisarz starościński)³⁹, ponadto Michał Preuss poświadczony w 1560 r.⁴⁰ Wizytacja kościelna (1579) wykazała tylko trzy gospody — Skubischa (Skupa), Witta (powstała w 1563 r., zwana Wittowizną)⁴¹, Kerstena (następca Matza Gaffurta, karczma zwana Kerstanowizną)⁴². Jednak w 1600 r. aż 28 mieszkańców płaciło czynsz od karczmy⁴³, a do roku 1612 ich liczba wzrosła do 30. Wiązało się to z tym, że w momencie lokacji miasteczka mieszczanie otrzymywali parcele (Erbe) związane z uprawnieniami do warzenia piwa⁴⁴. Mieszkańcy Lecu, którzy zajmowali się wyszynkiem piwa, powinni byli sprzedawać tygodniowo jedną beczkę piwa z browaru zamkowego. Wynikało to zapewne z tzw. Krugverlag, czyli zawodowej produkcji piwa i związanym z tym monopolem na zaopatrywanie piwiarni w piwo produkowane w urzędzie (amt, domena)⁴⁵. Urzędowi jednak często piwa nie starczało, brakowało bowiem koniecznych urządzeń do tak wielkiej produkcji⁴⁶. W 1664 r. w Lecu potwierdzone były dwie gospody: o nazwie Wittowizna i Skopowizna (na prawie magdeburskim), a w 1669 r. cztery karczmy⁴⁷. Wittowizna była niegdyś własnością Witta, a w tym czasie Kaspara Bernhardy. Skopowizna wzięła nazwę od pierwszych właścicieli Skupów (Skopów). W 1589 r. Hans Skop sprzedał karczmę za 330 grzywien miasteczku, następnie przeszła ona w ręce Urbana Kotzargi⁴⁸, później posiadali ją: Baltzer, Georg Ozadlinus, Florian Schwartz i wreszcie Georg Kowalewsky ze Strzelc. Po 1612 r. tylko te gospody miały prawo wyszynku piwa i jego produkcji, ponadto prawo warzenia piwa posiadali właściciele parcel (Erbe) miejskich sprzed 1612 r. (35 łanów)⁴⁹. Inni mieszczanie posiadali takie prawo tylko podczas czterech dni jarmarku w mieście. To zróżnicowanie prawne pokrywało się ze zróżnicowaniem społecznym mieszczan; pierwszą grupę mieszczan można uznać za bogaczy (Grossbürger), a drugą za drobnomieszczanństwo

34 LF, s. 33; por. EM 92a2 (60—61).

35 LF, s. 30.

36 Ibidem, s. 35; por. EM 92a2 (62—63), tutaj omyłkowo zapisana data lokacji karczmy Skupa pod rokiem 1418 (potem przejęta m.in. przez Wojciecha Kętrzyńskiego, por. *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, Lwów 1882, s. 487).

37 EM 92a2 (61).

38 LF, s. 36. H. Meye poświęcił Brosienowi (od Ambrosius) oddzielny artykuł w *Aus der Heimat*, 1936 (*Brosien, Krüger von Lötzen 1542*), przedrukował jednocześnie przywilej nadany Brosienowi (przybył on z Dziątkowa do Lecu w 1542 r.).

39 Ibidem, s. 37. O nowej karczmie w Lecu zob. EM 92a2 (I), w 1561 r.

40 Michel Preuss zakupił nowe budynki wraz z dodatkowymi 3 łanami na prawie chełmińskim przy wsi Wrony (luty 1561), trzymał tutaj m.in. porządne konie wykorzystywane nawet przez wojsko, zob. LF, s. 38.

41 EM 92a2 (64).

42 Ibidem, 92a2 (62).

43 LF, s. 41.

44 S. Gierszewski, *Nowa praca o małych miastach*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1978, 1, s. 75 (na marginesie pracy T. Lewerenz, op. cit.).

45 M. North, *Miasto*, s. 71.

46 LF, s. 40 i n.

47 Ibidem, s. 72, ale wykaz ten zawierał tylko nadania na prawie magdeburskim, być może istniało więcej karczem na innych prawach; por. też M. Töppen, *Geschichte Masurens*, Danzig 1870, s. 189.

48 LF, s. 42 i n. W tymże 1589 r. Urban Kotzarga zakupił nadto 8 morgów, zob. EM 92a2 (52).

49 Przywilej lokacyjny Lecu w: E. Trincker, op. cit., s. 33.

(Kleinbürger)⁵⁰. W drugiej połowie XVII w. przykładem bogatego mieszczaństwa byli następujący browarnicy (Mälzenbräuer, a więc także słodownicy): Andreas Grajewski, Mathias Kostka, Michel Präterius, Johann Ozadlinus i Jakob Kowalewski⁵¹.

Rybołówstwo stanowiło regale; zezwalał na nie odrębny przywilej. Podobnie było w rejonie Lecu, ponieważ w przywileju lokacyjnym Nowej Wsi została nadana mieszkańcom wolność połowu na pobliskich jeziorach, ale tylko na potrzeby własne. Nie wolno było łowić ryb na sprzedaż, podobne nadania uzyskiwały inne ośrodki lokowane na obszarze państwa krzyżackiego („zu ihrem Tische, aber nicht zum Verkaufen”)⁵². W spisach podatkowych początku XVI w. spotykamy jednak kilka osób łowiących ryby na większą skalę, zapewne na potrzeby Zakonu. W 1508 r. Tarrach ze swoim towarzyszem Neffyrem złowili beczkę szczupaków, Mały Jan natomiast samodzielnie dwie beczki. Z kolei niejaki Tomasz Stipeck był winny jedną grzywnę za pół beczki szczupaków, które otrzymał w poprzednim roku na Zielone Świątki⁵³. Większych połowów, również na zarobek, mógł dokonywać jedynie sołtys, używając nawet wielkiej sieci (grosse Garne)⁵⁴. W 1508 r. w Lecu (na zamku) znajdowały się zapasy następujących gatunków ryb: szczupaków, leszczy, węgorzy (zapewne z miejscowego połowu) oraz dorszy (zapewne sprowadzane przez Krzyżaków z nad morza)⁵⁵.

Młynarstwo także stanowiło regale zastrzeżone dla panującego — najpierw więc dla wielkiego mistrza, potem księcia pruskiego. Młyn nie znajdował się w Lecu, ale przy zamku, jako młyn zamkowy nad rzeczką (dzisiaj kanał) i stawem⁵⁶. Młynarz płacił 4 1/2 grzywny czynszu (1506)⁵⁷. Młynarze byli jednak mieszkańcami miasteczka. W 1600 r. był to Krup (der Müller)⁵⁸. Brak śladów występowania innych młynów — do mielenia kory dębowej (Lohmühle) oraz tartaków (Schneidemühle), które występowały np. w Pasy-miu⁵⁹.

Pierwszą wsią w okolicy Lecu, w której występowali bartnicy, były Sterławki Małe (1407). W dokumencie lokacyjnym otrzymali oni prawo zakładania barci w stronę zamku leckiego na cztery mile. Wcześniej bartnicy byli najprawdopodobniej tylko na zamku i eksploatowali barcie w jego pobliżu, gdyż na milę od zamku nikt nie mógł ich zakładać. Następne wsie z bartnikami powstały dopiero po 1430 r.⁶⁰ Z przywileju lokacyjnego Nowej Wsi wynika, iż leśne barcie podupadły i Zakon zezwolił na zakładanie barci w ogrodach⁶¹. Za jedną beczkę miodu płacono 2 1/2 grzywny. W 1508 r. barcie w puszczy posiadali Lynhart Schulze (odał blisko 11 kg miodu), Baranycke (1 beczkę, tj. 140 litrów), Mały Tarrach (prawie 44 kg), Michał Harnisch, Piotr Suffal⁶². Dzierżawili oni barcie w zamian za tzw. czynsz leśny⁶³. Ponadto trzech chłopów posiadało pszczoły

50 Por. J. Skibiński, op. cit., s. 231 oraz S. Gierszewski, *Struktura gospodarcza i funkcje rynkowe mniejszych miast województwa pomorskiego w XVI i XVII w.*, Gdańsk 1966, s. 49. Na Pomorzu Gdańskim z reguły warzenie piwa związane było z posiadaniem obywatelstwa miejskiego, ale czasami następowały reglamentacje, np. w Nowem ograniczono je do posiadaczy dużego prawa (Grossbürgerrecht).

51 LF, ss. 145—181.

52 Np. Pasy, por. G. Michels, op. cit., ss. 38—41.

53 LF, s. 32 i n.

54 Ibidem, s. 18.

55 F. Künger, *Die Fischerei von Rhein und Lötzen zur Ordenszeit*, Aus der Heimat, 1935. Tutaj też autor szczegółowo wymienia sprzęt używany wówczas do połowów (sieci, łodzie itp.).

56 LF, s. 18 i 39.

57 Ibidem, s. 30.

58 Ibidem, s. 41. W 1693 r. młynarzem był Michael Latka, syn młynarza Johanna Latka, zob. H. Meye, *Eine Topographie des Amtes Lötzen aus dem Jahre 1712*, Aus der Heimat, 1938. Oprócz młyna w Lecu było ich jeszcze w starostwie osiem.

59 G. Michels, op. cit., s. 42 i n.

60 LF, s. 29.

61 Ibidem, s. 17.

62 Ibidem, s. 32.

63 Ibidem, s. 34.

w pasiekach (Gartenbienen). Do urzędu starostwa leckiego dostarczono jeszcze w tymże roku 28 beczek miodu. W 1555 r. były jeszcze 23 beczki, ale już w 1590 r. tylko 9 beczek (dane z obszaru całego starostwa)⁶⁴.

Lec nie odgrywał nigdy dużej roli w handlu Prus Książęcych. Leżał co prawda na szlaku łączącym Królewiec z Grodnem⁶⁵, ale nie był to szlak pierwszorzędного znaczenia. Sami mieszkańcy Lecu nie próbowali raczej wychodzić z handlem na zewnątrz. Skupiali się na miejscowej wymianie, przede wszystkim chcieli zapewnić sobie przodującą rolę w zaopatrywaniu okolicy. Od połowy XVI w. odbywały się w Lecu jarmarki, które stanowiły konkurencję nawet dla Rastemborka (Kętrzyna)⁶⁶. Przywilej lokacyjny z 1612 r. ustalił cztery jarmarki rocznie⁶⁷. Ponadto każdego poniedziałku w Lecu odbywał się targ na rynku (od 1690 także w czwartki, potem jednak tylko w czwartki). Interesów kupców leckich broniło prawo o gościach — kupcy z innych miejscowości musieli, będąc w Lecu, swoje towary sprzedawać miejscowym kupcom⁶⁸.

Na podstawie przedstawionego obrazu gospodarki Lecu za główne źródło utrzymania jego mieszkańców uznać należy rolnictwo, dużą rolę odgrywało piwowarstwo. Słabiej rozwinięte było rzemiosło i handel, chociaż nie odstawały one poziomem rozwoju od innych miast w Prusach Książęcych (np. Pasymia). Upadło pszczelarstwo, a rybołówstwo nie miało możliwości rozwoju (regale panującego). Należy też stwierdzić, że ekonomiczne podstawy Lecu nie były zbyt stabilne i nie wypełniały wszystkich dziedzin gospodarki⁶⁹.

64 F. Mager, *Der Wald in Altpreussen als Wirtschaftsaum*, Köln 1960, t. 1, s. 327. Dla porównania starostwo ryńskie zdało w 1555 r. 66 beczek, w 1590 ponad 31 beczek.

65 W. Szulist, *Ważniejsze lądowe szlaki handlowo-komunikacyjne Warmii i Mazur w XVI—XVII wieku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1972, nr 2—3, s. 301.

66 *Giżycko*, s. 88. Jarmarki odgrywały ogromną rolę w ekonomice ówczesnych miast, por. S. Gierszewski, *Struktura*, s. 117, ale nie zawsze przywilej był równoznaczny z rozwijaniem tej formy wymiany. Brak odpowiednich źródeł dla Lecu nie pozwala stwierdzić, jak było w tym przypadku, wiadomo jednak, że jarmarki nie przyczyniły się do jakiegoś nadzwyczajnego rozwoju miasta.

67 E. Trincker, op. cit., s. 36.

68 *Giżycko*, s. 88. Targi stanowiły główną formę wymiany lokalnej, dzięki nim utrzymywano i rozwijano więzi ekonomiczne miasta z wsią, por. S. Gierszewski, *Struktura*, s. 115, tak też było w przypadku Lecu.

69 Por. podobną sytuację w Pasymiu, G. Michels, op. cit., s. 50.

DIE ELEMENTE DES WIRTSCHAFTLICHEN LEBENS DER STADT LÖTZEN IM XVI—XVII Jh.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Dieser Artikel zeigt Fragmente aus dem wirtschaftlichen Leben der Stadt Lötzen im XVI.—XVII. Jh. Lötzen war ein kleines Städtchen, in welchem über die Hälfte der Bevölkerung sich mit Landwirtschaft beschäftigte. Im XVII. Jh. vergrößerten sich die Landbesitze von 64 Hufen im Jahre 1595 auf 201 Hufe im Jahre 1663. Das Handwerk war eigentlich schwach entwickelt, schnell entstanden Zünfte, was die Konkurrenz zugrunde richtete. Verhältnismäßig gut entwickelte sich die Bierbrauerei. Zu dieser Zeit erfolgte eine Teilung der Bürger in Reiche (welche das Recht des Bierbrauens hatten) und Kleinbürger. Unter Kontrolle des Herrschers entwickelte sich Fischerei und Müllerei, die Imkerei dagegen war gesunken (28 Tonnen Honig im Jahre 1508, — 9 Tonnen im Jahre 1590). Die Stadt konzentrierte sich ausschließlich auf lokalen Austausch unter Hilfe von jährlich 4 Jahrmärkten und täglichen Märkten. Als Grundlage der Entwicklung der Stadt kann man also die Landwirtschaft und das Brauereiwesen betrachten.